

ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

УДК 347.91

DOI: 10.31733/17-03-2023-632-633

Катерина АПАНАСЕНКО

доцент кафедри цивільного,
господарського права та процесу,
доктор юридичних наук, доцент

Алеся ПАЛЬОНА

здобувач вищої освіти
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Важливим питанням механізму судового захисту прав на сучасному етапі розвитку процесуальних відносин є забезпечення ефективних та швидких інструментів судового захисту, оптимізація судового процесу та звільнення учасників від дотримання зайвих для них формальностей під час розгляду нескладних спорів. На даний час наказне провадження є універсальною правовою процедурою при розгляді справ, у тому числі в господарських судах, що активно застосовується в зарубіжних країнах. Безперечність є основною рисою наказного провадження. Для нього властиво, що право стягувача вимагати виконання не оскаржується, проте боржник ухиляється від виконання свого обов'язку. За відсутності спору про право немає потреби в судовому розгляді та повноцінному змагальному процесі. На сьогодні актуальним є проведення теоретичних досліджень, що пояснюють сутність наказного провадження та його характерних особливостей у господарському процесі, а також узагальнення передового зарубіжного досвіду, накопиченого наукою та судовою практикою, з метою визначення основних напрямів удосконалення вітчизняного законодавства.

У вітчизняному господарському судочинстві наказне провадження було запроваджено відносно нещодавно – із набуттям чинності новими редакціями процесуальних кодексів 2017 року. Відповідно до ч. 1 ст. 148 ГПК України судовий наказ може бути видано тільки за вимогами про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій (в тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [1]. Не важко помітити, що можливості застосування наказного провадження в господарському судочинстві є доволі незначними, адже стосуються лише однієї категорії справ, на яку власне поширюються правила наказного провадження.

На момент обговорення законопроекту науковці та практичні працівники неоднозначно ставилися до такого нововведення: одні висловлювали сподівання на запровадження у господарське судочинство наказного провадження як на механізм оптимізації та спрощення процесу, інші ж критично його оцінювали [2, с. 99]. У той же час у світовій практиці наказне провадження застосовується здавна.

Так, прототип наказного провадження існував ще за часів римського права у вигляді преторського інтердикту. Інтердикт був обов'язковим для виконання відповідачем правовим актом представника органу вищої влади, спрямованим на відновлення порушеного права позивача. Претор на прохання заявника після розслідування фактів давав інтердикт (розпорядження) про негайне припинення будь-яких дій, що порушують інтереси останнього. У міру збільшення кількості справ претор став давати інтердикти без перевірки фактів у вигляді умовного розпорядження, яке можна було заперечити. Особа, проти якої

видано інтердикт, мала право його оскаржити, судовий розгляд призводив до підтвердження чи виправдання відповідача. Таким чином, можна зробити висновок, що інтердиктне провадження в класичну епоху було швидким та зручним способом захисту інтересів громадян, особливою (факультативною) формою процесу.

У сучасному світі спрощені процедури для розгляду господарських справ є доволі поширеним явищем в судовій практиці зарубіжних країн. До того ж тенденції спрощення судочинства спостерігаються не лише в окремих країнах, а й в інтеграційних об'єднаннях – зокрема, в рамках Європейського Союзу. Свідченням цього є видання Комітетом Міністрів Рекомендації № R(81)7 державам-членам, спрямованої на полегшення доступу до правосуддя [3].

Крім того, 12 грудня 2006 року Європейський Парламент і Рада ЄС прийняли Регламент №1896/2006 «Про введення Європейського наказного провадження», який дозволив кредиторам стягувати борги за безспірними вимогами, у тому числі в комерційних справах, у судах країн-членів ЄС відповідно до єдиної процедури видачі європейського наказу про сплату, що іменується «European order for payment procedure» та діє на основі стандартних форм [4].

У цілому ж у законодавстві держав-членів ЄС втілено дві моделі організації наказного провадження:

– документарна, яка передбачає подання заявником до суду письмових доказів на підтвердження його вимог, і за умови підтвердження підстав судом видається судовий наказ;

– бездокументарна, в якій обґрунтованість вимог заявника не розглядається, а наказ видається, якщо заява є прийнятною та відповідає лише формальним вимогам. Така модель наказного провадження сприяла полегшенню комунікації між сторонами та судом, передбачає широке застосування електронних засобів та інформаційних технологій.

Доволі широко використовуються можливості моделі наказного провадження у Франції, де, до того ж, передбачається диференціація судових проваджень, відмінних від позовної процедури. Ідея про те, що деякі види спорів повинні вирішуватися за спрощеною процедурою, уникаючи формалізму звичайного порядку судочинства, була висловлена у Франції на початку XX століття. Проте лише у 1980-х роках вона була законодавчо втілена. Серед спрощених судових проваджень виокремлюється видача судами наказів про сплату (*injonction de payer*), вчинення певних дій (*injonction de faire*), дозвіл на невідкладне питання (*refere*), одноосібний розгляд справ за запитом (*procedure des ordonnances sur requete*) [5, с. 13].

На нашу думку, для України є доволі перспективним запровадження електронного наказного провадження, що вже апробовано зарубіжними державами. Його втілення в національне законодавство сприяло би зниженню навантаження на вітчизняну судову систему, своєчасному та ефективному захисту порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, зменшенню витрат з державного бюджету. До того ж, відповідний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження електронного наказного провадження у цивільному та господарському судочинстві» свого часу вже реєструвався в парламенті за № 3769 [6].

Таким чином, наказне провадження є універсальною правовою процедурою при розгляді справ, у тому числі в господарських судах, що активно застосовується в зарубіжних країнах при розгляді безспірних вимог. Наша держава може скористатися зарубіжним досвідом, у тому числі щодо запровадження електронного наказного провадження.

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

2. Бутирська І. Наказне провадження у господарському судочинстві. Право України. 2020. № 7. С. 98-109.

3. Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14.05.1981 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_133.

4. EC Regulation # 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure. Official Journal of the European Union. 2007. L. 199/1.

5. Іванов О. О. Спрощене провадження: зарубіжний досвід. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 3. С. 10-15.

6. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження електронного наказного провадження у цивільному та господарському судочинстві № 3769 від 14.01.2016 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57662.